

Nijolė LAURINKIENĖ

V. TOPOROVO BALTŲ KULTŪROS TYRIMAI IR ARTIMA BIČIULYSTĖ SU LIETUVA

Vladimir Toporov. Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai. Rinktinė. Sudarė Nikolai Mikhailov. Iš rusų k. vertė Erdvilas Jakulis. Vilnius: Aidai, 2000. – 259 p.

Lietuvos mokslo ir plačioji visuomenė, ypač besidomintieji savo kultūros ištakomis, šių metų vasarą sulaukė leidyklos *Aidai* išleistos įžymaus baltisto ir slavisto Vladimiro Toporovo knygos „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai“. Tai 1970–1998 m. parašytų šio autoriaus straipsnių rinkinys. Tekstus šiam leidiniui atrinko ir jį sudarė italų mokslininkas, savo tyrinėjimų nemažą dalį taip pat skyręs baltistikai, Nikolajus Mikhailovas, kuris, beje, save laiko Toporovo mokinium. Maskvoje užaugusiam ir čia klasikinės filologijos studijas baigusiam Mikhailovui Toporovas padarė didelę įtaką ir išugdė savo pasekėją – lietuvių kalbos bei kultūros tyrėją ir bičiulį. Tad aptariamą knygą parengė Toporovo mokslinės tradicijos tyrėjas, gerai suvokiantis savo mokytojo kūrybos vertę bei reikšmę.

Knygą iš rusų kalbos kvalifikuotai išvertė Erdvilas Jakulis. Vertimas į lietuvių kalbą Toporovo tyrimams suteikė naujos dvasios ir tarsi dar labiau priartino prie jo svarstomos baltiškumo esmės. Nors rinktinėje pristatomi straipsniai jau buvo skelbti įvairiuose leidiniuose, dauguma ne kartą skaityti, tačiau buvo įdomu dar kartą susipažinti su lietuviškąja šių tyrimų „versija“. Visada iš naujo skaitydamas gerą knygą, randi joje naujų prasmų, taip ir šiuo atveju. Visų pirma teko patirti, kad lietuvių kalbos pavidałą įgijęs mokslinis tekstas nedaug tenukentėjo ir išties atrodo įtaigus, gal netgi labiau atveriantis mums savo prasmę. Toporovo rusų kalba parašytų tekstų mokslinis stilius ir žodynas pasižymi intelektualumu, subtiliu išraiškingumu. Todėl Jakuliui, reikia manyti, buvo nelengva perteikti daugelio jo straipsnių vietų prasmę, ypač kai tekdavo versti sudėtingus, ilgus periodus sudarančius sakinius. Su nemažomis komplikacijomis, matyt, susidurta ir tuomet, kai būdavo verčiami autoriaus sukurti naujadarai bei sąvokos, neturintys lietuvių kalboje atitikmenų ar iki šiol mažai te-

vartoti (*premitas, prepersonazas, premitologinis periodas, mitopoetinė epocha*). Tokių teksto atkarpų vertimas skamba kiek neįprastai, tačiau turbūt dar reikia ir laiko, kad naujos sąvokos prigytų lietuvių mokslinės terminijos terpėje. Lietuvių kalbos „rūbas“ Toporovo tyrimams pasirodė tinkamas galbūt ir dėl to, kad nemažą jų dalis yra susiję su šia kalba bei ją reiškianti žodine tradicija savo problematika, taip pat cituojamomis folkloro kūrinių ištraukomis, mitinių personažų vardais ir apibūdinimais.

Baltistika pateko į Toporovo mokslinių interesų akiratį jau pačioje jo tiriamąjo darbo pradžioje, o gal ir dar anksčiau – studijuojant Maskvos universitete, kur vienas iš jo studijų objektų buvo lietuvių kalba. Pirmieji baltistikos problemoms skirti Toporovo straipsniai pasirodė 1958 m. Mokslinės visuomenės dėmesį jau tuomet patraukė jo baltų hidronimijos už dabartinės baltų gyvenamos teritorijos ribų tyrimai. Toporovo pastebėti ir apibendrinti hidronimijos faktai suteikė jam pagrindą naujai pažvelgti į senųjų baltų genčių paplitimo arealą ir savaip komentuoti baltų ir slavų tarpusavio santykių pobūdį, to proceso eigą.

Vienas iš akstinių, paskatinusių Toporovą imtis nuodugnių baltistikos studijų, matyt, buvo baltų kalbų ir senosios baltų kultūros reikšmės indoeuropeistikai, istoriniams-lyginamiesiems tyrimams suvokimas. Baltiškumo esmė laiko ir erdvės kontekste, tai yra baltų kalbų santykis su indoeuropiečių prokalbe ir slavų kalbomis, glaustai ir vaizdžiai Toporovo nusakomas straipsnyje, paskelbtame leidinyje „Балто-славянские исследования 1980“. Baltų kalbos Toporovo laikomos patikimiausiu iš šiuolaikinių kalbų indoeuropiečių prokalbės tęsėju ir liudytoju; tai tarsi koks senosios indoeuropiečių prokalbės „draustinis“¹. Jos atžvilgiu baltų kalbos esančios palikuonio, „sūnaus“ vaidmenyje. Baltų ir slavų kalbų sąsaja komen-

tuojama kaip paremta taip pat artima giminyse – kaip kad brolių ar seserų, tačiau baltų kalbos, būdamos archajiškesnės už slavų, savo santykiu su pastarosiomis atspindi „tėvo“ – „sūnaus“ ryšį². Taigi baltų kalbos, išties pasižyminčios konservatyvumu bei sena kilme, Toporovui yra reikšmingas šaltinis tiek indoeuropeistikai, tiek slavų ir kitų joms artimų kalbų genezei tirti. Tas pat pasakytina ir apie dvasinę baltų kultūrą. Joje randama išlikusių indoeuropiečių kilmės ir, be abejo, vėlyvesnį baltų–slavų bendrumą atspindinčių archaizmų. Toporovo baltų kalbų koncepcija labai glaudžiai susijusi su jo baltų kultūros samprata. Manychiau, būtų pravartu supažindinti Lietuvos skaitytoją ne tik su šio mokslininko baltų mitologijos, bet ir baltų kalbų teorija – galbūt išleisti Toporovo baltistinių tyrimų dar vieną tomą, į kurį įeitų jo svariausi, konceptualesni kalbiniai darbai.

„Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai“ reprezentuoja tik dalį Toporovo baltų mitologinės tradicijos tyrimų. Knygoje pateikta tos srities jo darbų (parašytų 1964–1998 m., kai kurių bendraautoris – Viačeslavas Ivanovas) bibliografija apima 56 pozicijas. Atskirai dar išvardyti straipsniai, išspausdinti enciklopedijoje „Мифы народов мира“ (M., t. 1 – 1980; t. 2 – 1982), taip pat leidiniuose „Мифологический словарь“ (M., 1989) ir „Mitologia Baltica. Studi sulla mitologia dei popoli baltici. Antologia. A cura di Pietro U. Dini e Nikolai Mikhailov“ (Pisa, 1995). Tad iš viso šioje bibliografijoje įregistruota 119 straipsnių mitologijos tematika. Rinktinėje „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai“ skelbiama tik 15 Toporovo straipsnių, tai iš tikrųjų nedidelė aptariamų tematikos jo darbų dalis. Dėl to knygos autoriui ir sudarytojui, be abejo, teko susidurti su kūrinių atrankos problema. Pats autorius įžanginiame žodyje apgailestauja, kad dėl numatytos knygos apimties esant galimybei tik fragmentiškai parodyti jo atliktą darbą šioje srityje

daug ko teko atsisakyti ir didžiausia netektis – „baltiškiosios vadinamojo „pagrindinio“ mito versijos“ (p. 10).

„Pagrindiniam“ mitui, tai yra mitui apie griaustinio dievo kovą su priešiniu, Toporovas yra skyręs ypač daug dėmesio kaip baltų bei slavų, taip pat kitose mitologinėse tradicijose itin svarbų vaidmenį atliekančiam ir gana gerai išsilaikiusiam, daugiausia tautosakos, iš dalies kalbinių duomenų bei istorinių šaltinių liudijamam mitui. Šis mitas ir jo personažų transformacijos analizuojamos Toporovo kartu su Ivanovu parašytoje knygoje „Исследования в области славянских древностей: Лексические и фразеологические реконструкции текстов,“ (M., 1974). Joje, be rytų slavų mitologijos faktų, pasitelkiama nemažai ir lietuvių kalbos bei tautosakos duomenų. Tyrinėjant lietuvių Perkūną man daugeliu atvejų teko remtis šia knyga. Ypatin ga ji man dar ir kaip „donum auctoris“, kurią gavau iš Toporovo 1975 m. pirmą kartą lankydamsi pas jį Maskvoje. Tuomet, dar tik po lituanistinių studijų Vilniaus universitete, nežinodama visų savo mokslinių perspektyvų, nė nenujaučiau, kad kada nors pati pradėsiu tirti „pagrindinio“ mito personažą Perkūną, o dovanotoji Toporovo knyga taps viena parankinių mano gyvenimo knygų.

Išskirtinas rinktinės „Baltų mitologijos ir ritualo tyrimai“ straipsnis, susijęs su „pagrindiniu“ mitu – „Varpulis kaip Perkūno hipostazė: (iš baltų mitologijos pastabų)“. Šis tyrimas skirtas žinomo lietuvių etnologo Norberto Vėliaus atminimui. Toporovas įvertina Vėlių kaip lyderį lietuvių mitologijos tyrimų srityje. Be to, autorius primena, kad nepaprastai svarbu išspausdinti tai, ką spėjo parašyti Vėlius ir kas liko tik rankraščiai. Šiame straipsnyje nagrinėjamas Jono Lasickio knygelėje fiksuoto mitologinio personažo, sukeliančio ore perkūno trenksmą, vardas – *Varpulis*. Kitaip tariant, tai vienas *Perkūno* vardų,

o kartu ir jo apibūdinimų. Toporovas pateikia kiek netikėtą, tačiau kitose tradicijose žinomą griausmavaldžio interpretaciją kaip Žemės apvaisintojo. „Trenkdamas žemei, įsiskverbdamas į jos įsčias, žaibas pradeda naują gyvybę“ (p. 112). Audra aiškinama kaip perkūnijos metu įvykstanti Dangaus – Tėvo ir Žemės – Motinos suėitis. Taigi *Varpulis* (pats vardas kilme ir pirmine prasme galėjo sietis su „membrum virile“) laikomas specifine lietuvių Perkūno hipoteze, kuri atspindi falinę temą. Panašią Perkūno interpretaciją – kaip lietumi apvaisinančiojo Žemę iš lietuvių tyrėjų buvo pateikusi Marija Gimbutienė³. Tačiau jos požiūris nebuvo pakankamai argumentuotas ir išplėtotas, todėl į šią jos atskleistą Perkūno funkciją nebuvo atkreiptas reikiamas dėmesys.

Griausmavaldžio žmonos pavaldas rekonstruojamas Toporovo pasiremiant įvairiais mitinių vaizdinių kompleksais, vienas jų, pristatomų aptariamoje knygoje – susijęs su Dievo karvyte (*Coccinella Semtempunctata*), kurios prasmė atkurama pasiremiant folkloro tekstais (juose kreipiamasi į dievo karvytę raginant ją skristi namo, kur jos vaikai dega) bei kalbos duomenimis – šį vabzdį įvardijančiomis leksemomis (*dievo karvytė, petronelė, petruškėlė* ir kt.). Dievo karvytė, autoriaus teigimu, esanti į vabzdį paverstoji nusikaltusi griausmavaldžio žmona, kuri su vaikais vyro baudžiama ugnimi. Tad pagrindinis mitas paliko pėdsaką skirtingo turinio tautosakos tekstuose, turinčiuose įvairias kodines sistemas. Toporovas mėgina paaiškinti ne tik pagrindinę šio mito kodinę sistemą, bet ir įvairias šalutines, išbarstytas kaip tam tikrus to mito fragmentus žodinėje tradicijoje.

Reikšminga religijotyros požiūriu problema gvildinama Toporovo straipsnyje „Baltų mitologijos pastabos“, parašytame dar 1970 m. ir išspausdintame pirmą kartą leidinyje „Балто-славянский сборник“ (M., 1972).

Čia pasitelkiama seniausiuose rašytiniuose šaltiniuose fiksuota faktinė medžiaga – lietuvių ir prūsų dievų sąrašai ir kaip jų analizės rezultatas pateikiamas panteono rekonstrukcijos hipotetinis modelis. Be to, komentuojami kai kurie tuose šaltiniuose užrašyti neaiškios kilmės ir prasmės vardai, tokie kaip *Andajas*, *Nunadievis*, *Pekolas*, *Pokolas* ir kt., taip pat svarstoma žinomų ar numanomų jų funkcijų klausimai. Lietuvių mitologijos tyrėjams nagrinėjant fragmentiškai istorinių šaltinių, daugiausia svetimtaučių kronikininkų, istorikų apibūdintą baltų panteoną, šiuo Toporovo straipsniu operuojama kaip vienu iš svarbiausių teorinių darbų ta tema, ir iš tikrųjų jis yra itin dažnas mokslinėje apyvarčioje.

Daugiaplanis tiek pateikiamų faktų aspektu, tiek jų prasmių bei kylančių asociacijų atžvilgiais yra Toporovo straipsnis „Vilnius, Wilno, Вильна: miestas ir mitas“, skirtas Vilniaus universiteto 400-osioms metinėms. Autorius mėgina atskleisti miesto religinę bei politinę reikšmę ne tik ankstyvaisiais istoriniais laikais, bet ir priešistoriniu periodu. Šio pobūdžio informacija aptinkama su Vilniumi turinčiose ryšį legendose: Šventaragio ir Gedimino, užfiksuotose istoriniuose šaltiniuose – vakarų rusų metraščiuose ir Motiejaus Strykowski „Kronikoje“. Su Šventaragiu, kaip mirusiųjų deginimo tradicijos pradininku, autoriaus siejamas vadinas „pirmasis precedentas“, įprasminęs būsimo miesto vietą, lokalizuotas kaip tik ten, kur Vilnia įteka į Viliją. Šis pirmasis, mitinės mąstysenos požiūriu itin reikšmingas įvykis sakraliai paženklino būsimo miesto vietą ir nulėmė tos vietos išskirtinumą. Vilniaus ryšys su mitiniu precedentu suteikė miestui ne tik šventumo aurą, bet ir „ypatingą prestižinį statusą, daug kuo paaiškinantį ir tolesnę miesto istoriją“ (p. 65).

Knygos sudarytojas, siekdamas pademonstruoti platų ir įvairų Topo-

rovo tyrinėtų temų spektrą, pasirinko kelis tematinius blokus, atstovaujančius pagrindiniams šio autoriaus analizuotiems klausimams. Be straipsnių „pagrindinio“ mito, panteono, Vilniaus sąsajų su jo legendine praeitimi temomis, pateikiama tekstų apie senąsias baltų laidojimo apeigas („Apie mitologizuotus palaikų deginimo apeigų ir jų atsiradimo baltų ir slavų tradicijose aprašymus“, „Žirgų lenktynės per laidotuves“), apie chtonines mitines būtybes ir personažus, susijusius su „žemesniaja“ mitologija („Baltų medžiaga baltų – slavų mitologinio Žemės Motinos vaizdinio rekonstrukcijai – *Zemjā & Mātē“, „Apie „linų“ mitą iš arealinės perspektyvos“ ir kt.), taip pat mitologinių vardų, tam tikrų sąvokų kilmės ir prasmės aiškinimų („Pastabos apie latvių mitologinius vardus“, „Baltų – slavų *lab- kaip linkėjimas gera“). Tad knygoje pateikta straipsnių visuma atskleidžia bendrąjį Toporovo baltų mitologinės tradicijos vaizdą, gana įvairiapusį, tačiau, deja, iš tikrųjų tik nedidelę to vaizdo dalį.

Toporovas – mokslinės mitologijos rekonstrukcijos šalininkas ir vienas ryškiausių tokio pobūdžio tyrimų reprezentantų. Suvokdamas empirinių šios srities tyrimų ribotumą, jis ne viename savo darbų juos įvertino kaip to mokslo praeities etapą, kuris menkai atspindi esminius teorinius mitologinių sistemų tyrimo pasiekimus XX a. antrojoje pusėje (p. 11). Iš tikrųjų empirinis tyrimas esąs ne tik paviršutiniškas, neįstengiantis atskleisti mito kaip tam tikros sudėtingos sistemos logikos, jo giluminių semantinių sluoksnių ir su juo susijusių religinių reiškinių prigimties. Lietuvių mitologinė informacija, išlikusi istoriniuose šaltiniuose, tautosakoje, papročiuose, kalboje, yra įvairiopa tiek kilmės, tiek amžiaus požiūriu, kartais tai tik pabiri, pavieniai elementai – mitiniai vaizdiniai ir iš tikrųjų nedaug turime mitų tradicijoje šio žodžio prasme kaip nuoseklus turinio naratyvų. Toporovas aptariamoms knygos išanginiame

žodyje pažymi, kad empirinė mitų ir mitologinių personažų visuma ir juos tiriantis mokslas neapima premitologinio periodo, apie kurio mitus ir atitinkamus personažus galima kalbėti tik labai sąlygiškai (p. 8). Šiuo periodu, kurį Toporovas įvardija kaip mitopoetinį, formavęsi premitai ir jų dalyvių vaizdiniai. Mitopoetinis periodas, kad ir menkomis iki mūsų dienų išlikusiomis detalėmis, atspindi pasaulio sampratą ir pasaulėjautą, kitaip tariant, pasaulio išgyvenimą, įskaitant ir pačius save (p. 8). Tasai premitologinis periodas – mitopoetika – taip pat mitotyros objektas ir lietuvių medžiagos kontekste jis dar palyginti nedaug tirtas. Todėl tikrai pritarčiau Toporovo pozicijai, kad ši sritis yra nusipelnusi tyrėjų dėmesio.

Mokslinis lietuvių mitologijos tyrimas XX a. ir ypač jo antrojoje pusėje dar tik skleidėsi ir formavosi. Toporovo darbai padarė nemažą įtaką to proceso eigai. Jo veikalai – svarus indėlis į baltų mitologijos tyrimus – pakėlė jų prestižą ir, kas taip pat labai svarbu, skatino į juos lygiuotis kaip į vieną tos srities mokslinio, kvalifikuoto tyrimo pavyzdžius.

Toporovas ne kartą lankėsi Lietuvoje, pirmą kartą – 1952 m. Jis puikiai suvokė sovietinės okupacijos esmę ir tai vertino kaip skaudžią neteisybę. Apie tai rašoma knygos pabaigoje esančiame Michailovo „Žodyje apie Vladimirą Toporovą“. Čia, beje, primintas vienas įdomus, ano meto realybę atskleidžiantis įvykis – kaip 1979 m. Toporovas kartu su žmona indologe Tatjana Elizarenkova bei kitais Slavistikos ir baltistikos instituto darbuotojais (Tatjana Civjan, Tamara Sudnik) moksliniais tikslais lankėsi Pelesoje. Daugeliui mums žinomas faktas (apie tai buvo rašyta *Naujajame Židinyje – Aiduose*, 1998, 11 /12), kaip pas juos, įsikūrusius mokyklos internate, vieną dieną įsiveržė Varanavo saugumiečiai. Šį įvykį man pačiai teko patirti ir stebėti, nes tam tikru būdu susiklosčius aplin-

kybėms, buvau jo liudytoja. Tad galėčiau visa tai papildyti kai kuriomis detalėmis.

Tą 1979 m. vasarą žinia, kad Toporovas atvažiavo į Pelesą, tuoj pat atskriejo ir į Vilnių. Kadangi pas Vladimirą Nikolajevičių jau buvau lankiusis Maskvoje, kaip minėta, dar 1975 m., ir jau tuomet jis buvo sutikęs pakonsultuoti mane, o esant reikalui ir vadovauti rašant disertaciją, nusprendžiau nuvykti pas jį į Pelesą. Buvau skatinama dar ir tos aplinkybės, kad Toporovas viešėjo mano senelių žemėje. Mano tėčiui, Izidorui Šimelioniui, kilusiam iš to krašto ir buvusiam iš tikrųjų neabejingam dėl jo likimo, taip pat labai norėjosi susipažinti su į jo gimtas vietas atvykusių garbingu žmogum. Be to, jis tikėjo, kad šis žmogus galėtų kuo nors pagelbėti įvairiais atžvilgiais anuomet prislėgtam, nutautinamam Lydos kraštui. Išvakarėse, prieš važiuojant pas mokslininkus iš Maskvos, kartu su tų laikų ramuviečiu, geru bičiuliu Juozu Prapiesčiu buvo surašytas pareiškimas, adresuotas SSSR vadovybei dėl Baltarusijos, ypač Peleos ir Gervėčių, lietuvių konstitucinių teisių – dėl mokyklos, bažnyčios ar bent religinių paslaugų teikimo tų vietų lietuviams gimtąja kalba. Galvota tą pareiškimą įduoti maskviečiams, kad jie įteiktų jį atitinkamoms instancijoms.

Su tuo raštu sekmadienio rytą ir išvykome į Pelesą. Po poros valandų kelio mūsų automobilis sustojo prie mokyklos internato pastato. Ir štai šiuo momentu, tik mums įžengus, vos spėjus pasisveikinti su Peleos svečiais, ir įsiveržė Varanavo saugumiečiai. Savo būdingu stilium – tarsi siekdami įbauginti – grubiai pareikalavo pateikti dokumentus. Buvome priblokšti – ir netikėto jų pasirodymo, ir akiplėšiškumo. Laimei, parodžius pasus, o maskviečiams – dar ir SSSR mokslų akademijos pažymą apie komandiruotę ir ekspediciją Pelesoje, jie atlėgo ir nusistebėję, kuo gi vis

dėlto tuos atvykėlius domina Pelesa, pasišalino. Minėtas dokumentas vis dėlto nebuvo įteiktas maskviečiams, nenorint jų įklampinti į pavojingą situaciją, juo labiau kad ką tik buvome patyrę to pavojingumo ženklus.

Ir vėliau Toporovas nuolat domėjosi Peleos reikalais. Rėmė, skatino iniciatyvą dėl bažnyčios atstatymo ir lietuvių mokyklos įsteigimo. Minėtas raštas po kiek laiko vis dėlto buvo nugabentas į Maskvą. Buvo gauta sankcija iš Religijos reikalų tarybos prie SSSR vyriausybės atvykti kunigui iš Lietuvos į Pelesą teikti čia religines paslaugas. Aptarnauti šią parapiją ėmėsi Dubičių klebonas Mykolas Petravičius. Žingsnis po žingsnio panašių teisių išsikovota vis daugiau. Toporovas su jam būdingu kuklumu ir ramybe palaikė teigiamus poslinkius šiame krašte.

Vladimiras Toporovas visuomet buvo Lietuvos nepriklausomybės rėmėjas. Mikhailovo „Žodyje apie Vladimirą Toporovą“ pacituotas Lenino ir valstybinių premijų komitetui adresuotas Toporovo ir V. Grincerio pasirašytas laiškas, kuriame pareiškima, kad jie atsisako priimti 1990 m. jiems paskirtą valstybinę premiją dėl to, kad Pabaltijyje vykdoma prievarta. Laiškas pasirašytas 1991 m. sausio 13 d. Abu mokslininkai atsisakė nemažos pinigų sumos, skirtos jiems už mokslinius darbus. Ši tvirta pozicija, pareikšta lemtingu Lietuvai istoriniu laikotarpiu, iki šiol mums primena moralinės nuostatos galią ir vertę. Toporovas nuoširdžiai džiaugėsi Pabaltijo tautoms vėl tapus nepriklausomomis, to įvykio proga reiškė joms savo solidarumą ir pritarimą įvyksiems pakitimams: „Mes, pasišventę baltų kalbų ir kultūrų tyrimui, su ypatingu dėmesiu sekėme šią [išsivaduojamąją – N. L.] kovą, stipriai išgyvenome visas jos peripetijas. Mūsų palaikymas ir mūsų karštos simpatijos – suvokiant ir savo pačių kaltę – buvo, žinoma, tų pusėje, kurie, netekę nepriklausomybės ir laisvės, pusę amžiaus kentėjo

neteisybę, melą ir prievartą, bet visada, net pačiomis niūriausiomis dienomis neužmiršo atimtų aukštų žmogiškojo gyvenimo vertybių“⁴.

Toporovas nuolat seka Lietuvos mokslinį gyvenimą, naujausius leidinius. Jo interesų akiratyje – ne tik lietuvių kalba, mitologija, tautosaka, etnografija, bet ir istorija, archeologija, filosofija, grožinė literatūra. 1997 m. parašytose pastabose Vladimiras Nikolajevičius apgailestavo, kad susilpnėjo moksliniai ryšiai su Lietuva, Latvija ir Estija⁵. Iš tiesų tai pastebėjome ir mes patys ir dėl to taip pat labai apgailestaujame. Dabar sunkiau mus pasiekia mokslinės aktualijos iš kaimyninių šalių. Bibliotekos gauna kur kas mažiau knygų iš Rusijos. Tačiau nepaisant viso to, mūsų moksliniai kontaktai galėtų būti glaudesni: ir keičiantis įvairiais būdais moksline informacija, ir rengiant mokslinius leidinius, ypač periodinius, taip pat organizuojant konferencijas, suburiančias panašių interesų žmones. Žinoma, mes patys turėtume inicijuoti realius bendradarbiavimo projektus. Toporovas tikisi, kad ilgainiui ši krizė praeis ir kad to susvetimėjimo įveikimas bus abipusiai naudingas⁶. Iš tiesų norėtusi tikėtis baltų kultūros tyrimuose ryšių atnaujinimo su rusų baltistais – tai siejasi su senomis mūsų bendravimo tradicijomis. Be to, kaip teigia Toporovas, „baltų mitologijos tyrimai yra prie naujo raidos etapo slenkščio“ (p. 8). ■

1 В.Н. Топоров, Категории времени и пространства в балтийском языкознании, *Балто-славянские исследования* 1980, Москва, 1981, с. 11–15.

2 Ten pat, p. 12.

3 M. Gimbutas, Perkūnas / Perun the Thunder God of the Balts and the Slavs, *The Journal of Indo-European Studies*, 1973, Vol. 1, No. 4, p. 470.

4 В.Н. Топоров, В место заключения, *Балто-славянские исследования* 1988-1996, 1997, с. 399.

5 Ten pat.

6 Ten pat.